

заборонена

школа

ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ

Виробництво: СРСР Випущено: 1965

Випущено у США: 1967

Продукція: Кіностудія імені Довженка

Режисер Сергій Параджанов

Сценаристи: Іван Чендей і Сергій Параджанов;

поставлена за новелою Михайла Коцюбинського

Оператор Юрій Іллєнко

Редактор М.Пономаренко

Художники-постановники: М.Раковський і Г.Якутович

Музика: М.Скорика

Тривалість: 100 хвилин

Також відома як: «Вогненні коні»

Основні персонажі:

Іван .....Іван Миколайчук

Марічка .....Лариса Кадочникова

Палагна .....Тетяна Бестаєва

Юра .....Спартак Багашвілі.

«Тіні забутих предків» - вражаючий фільм, і той факт, що він з'явився в Радянському Союзі робить його ще дивовижнішим. Адже в умовах репресивного контролю, що його чинив радянський уряд, кіномитці часто обирали теми, що уславляли комунізм, або благополучно знімали фільми про минуле так, щоб не можна було провести жодної паралелі з сучасним способом правління.

Радянський режисер вірменського походження Сергій Параджанов обрав сюжет з минулого (кінець XIX чи початок XX століть), але він протистояв радянській художній догмі в інший спосіб. Замість того, щоб застосовувати прямолінійний реалістичний стиль, якому радянський офіціоз віддавав перевагу майже у всіх видах мистецтва, Параджанов вдався до фантастичного використання камери, кольору і музики, які часто домінують над оповіданням чи навіть затіняють його. Рідко у зображальних фільмах зустрінеш, щоб з такою обізнаністю використовувалась статична камера і особливо камера рухома.

Якість і характер цього фільму особливо важко передати словами, бо, як ніхто інший, режисер Параджанов прагне виразити те, що не піддається словесному описові. Він справді дотримується сюжету, що проходить через увесь фільм з трьома чи чотирма основними персонажами, але часто проявляє нетерплячість з розвитком оповіді й іноді просто вдається до друкованих титрів, які передають істотну інформацію. В одному титрі, наприклад, читаємо: «Бажаючи дітей, Палагна ворожила».

Хоча заголовні титри проголошують, що темою фільму є любов Івана (Іван Миколайчук) та Марічки (Лариса Кадочникова), будь-хто може сказати - і це не буде великим перебільшенням, - що справжнім предметом фільму є зухвале і вражаюче використання Параджановим камери і кольору.

Кінематографічна піротехніка починається з першої сцени. Маленький Іван іде до лісу, щоб знайти свого старшого брата Олексу, який валить дерева. Випадково Іван зупиняється саме там, куди

ось-ось впаде дерево. Олекса кидається і відштовхує його з дороги. Отож замість Івана дерево падає на Олексу, і той гине. На початку сцени камера просувається за малим хлопчиком поміж деревами, але в момент небезпеки, камера раптом опиняється над верхівками дерев, рухаючись на Івана й Олексу, ніби прикріплена до падаючого дерева. Коли Іван біжить по допомогу, у фільмі вперше лунає звук великої труби - «трембіти», яка побутує в Карпатських горах, де відбувається дія фільму і де фільм знято. Ця вселяюча страх музика стає звуковим мотивом фільму. На екрані ці труби, завдовжки близько 14 футів, з'являться тільки раз чи двічі.

Таким початком Параджанов підготовував публіку до постійного потрясіння і чекання ці звичайно справджуються.

Однак є дві хиби, пов'язані з цими технічними прийомами: контраст динамічних сцен здатний зробити реалістичні сцени статичнішими і ординарнішими, ніж вони є насправді, і це примушує режисера до надмірного вживання технічних прийомів в інших сценах. Параджанов не спроможний цілком уникнути цих хиб. Час від часу проявляється перша, особливо тоді, коли очевидна нетерплячість режисера у веденні оповіді схиляє його робити звичайні сцени похмурішими, аніж це необхідно, і, по-друге, в багатьох глядачів складається враження, що в кількох сценах динамічність перебільшена.

Цю історію багато оглядачів порівнювали з легендою про Ромео і Джульєтту; Іванового батька вбиває один багатій, проте, незважаючи на ворожечу між родинами, юні Іван і Марічка - донька цього багатія, люблять бавитися разом. А, досягнувши зрілості, вони покохали одне одного. Та одного разу, коли Марічка намагалася врятувати ягня, що відбилосся від отари, вона зірвалася зі скелі, впала в річку і загинула. Цей випадок емоційно підкосив Івана. Через якийсь час він одужує і одружується з Палагною (Тетяна Бестаєва), але ніколи так і не зможе забути Марічку.

Кадр з фільму «Тіні забутих предків». Режисер С.Параджанов. 1965.

Шлюб є приречений, якщо пара не може мати дітей. Палагна звертається до чаклуна за допомогою, але підпадає під чари Юри (Спартак Багашвілі), чаклуна. В корчмі, в сутичці з Юрою, Івана поранено і в момент своєї смерті він бачить Марічку. Фільм закінчується похороном.

Аналіз стилю Параджанова зовсім не дає підстав вважати, що йому не притаманне відчуття витонченості. Іноді в цій історії прості деталі є вельми промовистими. В одній сцені, наприклад, показано молитву Івана і Палагни. У звичайні слова молитви Іван додає слова - за потоплених. Палагна, яка повторює всі слова молитви услід за ним, зупиняється, зрозумівши, що це стосується Марічки.

Колір використовується для досягнення як динамічного, так і уповільненого ефектів. Коли Іванового батька вдарили сокирою, яскраво червона кров розлилася по всьому екрану. Під час бурі видно, як рухливі образи замерзають, їхній колір раптово змінюється перед тим, як нормальний колір і рух відновлюються. Коли Іван тяжко захворів після смерті Марічки, фільм стає чорно-білим, аж поки Іван не одужує. А коли його смертельно поранено, кольорове зображення переходить у сепію, використовується уповільнений рух та інші оптичні ефекти, щоб передати його психічний стан, коли він, хитаючись, виходить із корчми.

Майже в кожному епізоді використано нестационарну камеру і в багатьох випадках камера рухається настільки швидко, що, здається, все зроблено ручною камерою а не використано з цією метою локомотив, кран, чи будь-який інший придуманий кінематографістами засіб для надання зйомкам звичного «професійного» вигляду. Здається, що Параджанов віддає перевагу максимально швидкому і спонтанному руху, а це може забезпечити зйомка ручною камерою. Справді, як помітив один із критиків, камера рухається так інтенсивно, що аудиторія потребує «прив'язних ремнів». Але камера не тільки рухається, а й часто показує головних персонажів крізь щось на передньому плані.

У багатьох кадрах, наприклад, герої дивляться через високу траву, або голі гілки дерев чи листя.

Іншим підтвердженням схильності Параджанова більше до візуального, аніж до оповідного стилю, є розкіш вражаючого і живописного селянського одягу та наголос на обрядах і церемоніях, кожен з яких має своє специфічне колористичне забарвлення.

Головними серед цих церемоній є два похорони, весілля і святкування Різдва, але завдяки Параджанову навіть ніч в корчмі виглядає для очей як прекрасне свято.

Параджанов не тільки знімав у Карпатах, а й жив там якийсь час перед початком зйомок і дізнався для себе багато нового про цю місцевість. Він знайшов на головні ролі професійних, але ще мало відомих тоді акторів і запросив на всі інші ролі непрофесіоналів, місцевих жителів. Він використовував у фільмі переважно автентичні костюми і звичаї, але вніс кілька змін, зокрема, вживання масок під час святкування Різдва, хоча вони використовуються тільки на Великдень*. Відкинувши ці дрібниці, легко зауважити, що земля і люди Карпат справили на фільм не менший вплив, ніж передреволюційна новела Михайла Коцюбинського, за якою було написано сценарій.

До того як вивчати кіно, Параджанов вивчав музику, а також заявляв, що любить малювати і що він співвідносить себе з художниками і композиторами більше, ніж інші режисери. Кожен, хто бачив «Тіні забутих предків» і слухав сильний музичний ряд фільму, не побачить у цих заявах нічого дивного. Справді, режисер, мабуть, найкраще визначив власну роботу сам, заявивши, що «найбільша слабкість і... найбільша сила моєї режисури в тому, що вона розчинилася в живопису».

Тімоті В. ДЖОНСОН

Примітка перекладача: Маски на Україні і, зокрема, в Карпатах використовуються під час святкування Різдва.

Переклала з англійської Л.Брюховецька